

Jedan Zimmermannov dokaz u prilog objektivizmu

Škarica, Dario

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2012, 38, 93 - 104**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:632884>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

JEDAN ZIMMERMANNOV DOKAZ U PRILOG OBJEKTIVIZMU

DARIO ŠKARICA

Institut za filozofiju, Zagreb

UDK 1(091) (497.5) "19"

1 Zimmermann, S.

Izvorni znanstveni članak

Primljen: 3. 1. 2012.

Prihvaćen: 2. 3. 2012.

Sažetak

U članku je pomno analiziran i preispitan jedan Zimmermannov dokaz u prilog objektivizmu, formuliran 1934. i 1942. Pritom, u vezi s tim dokazom, objektivizam, ograničen na opažajne objekte u percipijentovu umu (tj. na njegove osjete, perceptive, doživljaje i doživljajno ja), uključujući i razne sudove o tim objektima, počiva na sljedećim trima tvrdnjama: prvo, ti objekti, percipijentovi osjeti, percepti, doživljaji i doživljajno ja, postoje neovisno o njegovim sudovima o njima, drugo, istinitost sudova o tim objektima temelji se isključivo na njima samima i potpuno je neovisna o samom percipijentu, treće, ti sudovi ne dopuštaju nikakav relativizam u pogledu svoje istinitosti. Zimmermannov se dokaz u prilog ovim tezama pokazao neprihvatljivim zbog toga što u potpunosti previđa kako konstitutivni udio što ga u oblikovanju svojih osjeta, percepata, doživljaja i doživljajnoga ja ima sam percipijent (sa svojom senzitivnom, perceptivnom, emotivnom i introspektivnom konstitucijom) tako i normativnu ulogu koju percipijent ima s obzirom na istinitost sudova o svojim osjetima, perceptima, doživljajima i doživljajnome ja.

Ključne riječi: Stjepan Zimmermann, objektivizam, relativizam, introspekcija

Predmet je ovog članka Zimmermannov dokaz objektivne istinitosti opažajnih sudova, izložen u njegovim *Temeljima filozofije* i *Nauci o spoznaji*.¹ Taj je dokaz tek jedan od Zimmermannovih dokaza u prilog objekti-

¹ U ON1 i ON2 moguće je razaznati tek stanovite nagovijesti tog dokaza, daleko od bilo kakva njegova sustavna izlaganja u iole razrađenijoj formi. (Usp. npr. ON1 200, odnosno ON2 84.)

vizmu (obično uza nj Zimmermann navodi još i dokaz objektivne istinitosti idealnih sudova, dokaz objektivne istinitosti logičkih načela, dokaz objektivne vrijednosti pojmova i dokaz objektivne vrijednosti načela uzročnosti). U *Nauci o spoznaji* Zimmermann svoj dokaz objektivne istinitosti opažajnih sudova razlaže na dokaz objektivne istinitosti sudova usebnog (unutrašnjeg) opažanja i dokaz objektivne istinitosti sudova sjetilnog opažanja. U *Temeljima filozofije* te raščlambe nema. Dapače, u *Temeljima filozofije* nema ni posebnog dokaza za objektivnu istinitost sudova usebnog opažanja. Ta dva Zimmermannova dokaza – dokaz objektivne istinitosti sudova usebnog (unutrašnjeg) opažanja i dokaz objektivne istinitosti sudova sjetilnog opažanja – imaju međutim istu strukturu i ovdje ih stoga razmatram zajedno.

Zimmermannovu dokazu objektivne istinitosti opažajnih sudova pristupam analitički (nastojeći utvrditi temeljnu njegovu strukturu i momente bitne za njegovo razumijevanje i vrednovanje), ali i kritički (nastojeći u prvom redu utvrditi glavni njegov nedostatak).

Koliko znam, ovaj Zimmermannov dokaz nije dosad bio detaljno analiziran ni kritički vrednovan.

Objekt

U okviru rasprave o subjektivizmu i objektivizmu pod objektom (predmetom) Zimmermann misli zapravo na objekt suda. Pojam objekta tako obuhvaća sve ono o čemu sudimo. To mogu biti stvari (papir, slova, knjige, stol, ruka...), događaji (npr. zatvaranje knjige), vlastiti doživljaji (npr. dođira, viđenja, kretanja...), brojevi (i njihovi međusobni odnosi) itd. Objekt suda postoji u svijesti, subjekt ga je svjestan kad o njemu sudi.²

Taj isti objekt međutim, ako postoji i izvan svijesti, neovisno o njoj, zovemo izvanjskom stvarnošću. Primjerom, razne stvari o kojima sudimo (papir, slova, knjige, stol, ruka...) postoje i kad ih nismo ni na koji način svjesni. S druge strane, naši vlastiti doživljaji (čuvstva, misli, htijenja...) postoje samo kao dio naše svijesti (makar i na samim njezinim marginama).³

Ukratko, jedno je, prema Zimmermannu, izvanjska stvarnost, drugo ta ista stvarnost kao objekt (kad smo je svjesni), treće su pak oni drugi objekti svijesti, doživljaji, koji ne postoje izvan nje, zasebno, o njoj neovisno.

² TF 69–82. NS 35–40.

³ TF 75, 77. NS 40.

Objektivizam i subjektivizam

Objektivizam Zimmermann definira kao poziciju prema kojoj objekt (nekog suda) ne ovisi o subjektu, nego naprotiv subjekt (koji sudi) ovisi o objektu. K tome, prema objektivizmu istinitost ili neistinitost nekog suda ne ovisi o subjektu, nego o objektu – ona je dakle objektivna, apsolutna. Prema subjektivizmu, obrnuto, objekt ovisi o subjektu, istinitost ili neistinitost također – ona je dakle prema subjektivistima subjektivna, relativna (zbog čega Zimmermann subjektivizam zove još i relativizmom).⁴

Razlikujem tri ključna pitanja u (upravo izloženom) Zimmermannovu shvaćanju prijepora između subjektivista i objektivista: prvo, pitanje konstitucije objekta (je li on o subjektu ovisan ili neovisan), drugo, pitanje norme istinitosti naših sudova o objektima (treba li je tražiti u subjektu ili u objektu), treće, pitanje vrijednosti istinitih naših sudova o objektima (imaju li oni apsolutnu, o subjektu neovisnu vrijednost, ili vrijede samo subjektivno, za dotični subjekt, relativno).

Prijepor između objektivizma i subjektivizma Zimmermann odvaja od prijepora između realizma i idealizma. Potonji se prijepor odnosi na pitanje postoje li objekti naših sudova (barem neki) i izvan naše svijesti, neovisno o njoj, dok se prijepor između objektivizma i subjektivizma odnosi samo na pitanje (objektivne ili subjektivne) konstitucije tih objekata (*u* našoj svijesti), na pitanje (objektivne ili subjektivne) norme istinitosti naših sudova o njima i na pitanje (apsolutne ili relativne) vrijednosti istinitih naših sudova o njima – on dakle ne seže s onu stranu samih objekata i ne pita o eventualnom njihovu stvarnom postojanju izvan naše svijesti. Zimmermannovim riječima:

»Te izvanjske objekte sudova uzimamo ovdje samo koliko su opaženi, koliko su sadržani u osjetilno opažajnoj svijesti (=svijesno, imanentno zbiljski ili realni), a pritom ne mislimo na to, da su neovisni o opažanju ili o opažajnoj svijesti (=gledom na svijest transcendentni, izvansvijesno realni). Nitko od nas u običnom životu i ne posumnja o tome, da ovo crno i bijelo, ta knjiga, stol... egzistira neovisno o našoj svijesti; mi smo nekritički realisti. Ali o tome se da raspravljati, pa ćemo na ovu temu kasnije doći. Zato smo sad osjetilno opažene objekte uzeli u obzir samo koliko su opaženi ili usvijesno realni.« (NS 40)

»... ništa ne kažemo, da ovi predmeti egzistiraju i neovisno o opažajnoj datosti (o senzitivnoj svijesti), tj. da su izvansvijesno zbiljski ili realni. Pitanje 'izvansvijesnosti' jest posebno pitanje, različito od pitanja neovisnosti o suđenju i poimanju.

⁴ TF 62–63, 65–66, 69–82. NS 34–40.

Mi smo tu neovisnost našli u opažajnoj zbiljnosti, a tek izatoga ćemo napose pitati: da li je i opažajna zbiljnost ovisna o nečemu izvansvijesnom.« (TF 75)

Zimmermannov dokaz objektivne istinitosti opažajnih sudova

Opažajne sudove Zimmermann dijeli na sudove usebnog opažanja i sudove sjetilnog opažanja.⁵ Objekt sudova usebnog opažanja naši su vlastiti doživljaji (gledanja, slušanja, sjećanja, nade, radosti, htijenja...) i naše vlastito ja (kao doživljajni subjekt, onaj koji te osjeća, misli i htijenja osobno doživljava).⁶ Objekt sudova sjetilnog opažanja mogu biti stvari (papir, slova, knjige, stol, ruka...), svojstva stvari (crno, bijelo...), relacije među stvarima (razlika, sličnost...), događaji (npr. zatvaranje knjige), relacije među događajima (npr. uzročna veza) itd.⁷ Nazovimo perceptima sve objekte sudova sjetilnog opažanja, tj. nazovimo perceptima stvari (s njihovim svojstvima i međusobnim relacijama) ukoliko su opažene i događaje (s njihovim svojstvima i međusobnim relacijama) ukoliko su opaženi itd. Među perceptima možemo nazvati osjetom, senzitivnim sadržajem primjerice boju, okus, miris...

Tim svim objektima (vlastitim doživljajima i senzitivnim sadržajima, odnosno perceptima u našoj svijesti, kao i samom *doživljajnom* ja) Zimmermann suprotstavlja ja koje sudi, pitajući se postoje li oni (u našoj svijesti) neovisno o tom *sudećemu* ja. To je osnovno pitanje Zimmermannovih dokaza u prilog objektivnoj istinitosti naših opažajnih sudova, ujedno i osnovna struktura tih dokaza: s jedne strane, opažajni objekt (osjet, percept, doživljaj i vlastito ja, koje doživljava), s druge strane, ja koje sudi.

U cjelini pak ti dokazi⁸ imaju sljedeću strukturu:

1. Zimmermann najprije utvrđuje neovisnost opažajnih objekata o sudovima koji se na njih odnose. Osjećamo, mislimo, nadamo se itd. i kad o tim svojim osjećajima, mislima, nadama itd. ništa ne sudimo. Svjesni smo opaženih boja, stolova, kuća, okusa itd. i kad o njima ništa ne sudimo. Ti doživljaji, senzitivni sadržaji i percepti postoje

⁵ NS 36–38. Kako sam već naglasio, u TF te diobe unutar ovog argumenta nema.

⁶ NS 35, 36–37.

⁷ TF 69–79. NS 37–40.

⁸ Radi se, dakako, o dokazu objektivne istinitosti sudova usebnog opažanja (izloženu u *Nauci o spoznaji*) i o dokazu objektivne istinitosti sudova sjetilnog opažanja (izloženu u *Temeljima filozofije* i u *Nauci o spoznaji*). Budući da imaju istu strukturu, u svome izlaganju, kako sam već naglasio, ta dva Zimmermannova dokaza objedinjujem.

dakle u našoj svijesti neovisno o našem sudećem ja, tj. neovisno o tom hoćemo li o njima ikad išta suditi. Zimmermannovim riječima:

»... ja mogu doživljavati – vidjeti, hodati, slušati, doticati... i onda, kada ne mislim na to, kad o tome ništa ne tvrdim (sudim). *Doživljujem* – svijesno mi je koješta od jutra do noći – *bez suda* o tome. Jedno je bez drugoga – i stoga *nije isto*. Ne samo da nije isto, nego je doživljavanje *neovisno o sudu*. Ja sada sudim o svom gledanju i kažem ‘Ja sada gledam’, t. j. doživljaj gledanja je O [sc. objekt] tog suda – i to *neovisni O*. [...] Ja doživljujem i kad ne sudim, *bez suda*. Dakle doživljaj nije ovisan o sudu, postoji ili egzistira bez suda. Kažemo: svijesno *zbiljski (realno)* egzistira. A kad sudim o njemu (na pr. ja sada čujem), tad je moj doživljaj (čujem) postao O – i to neovisni O.« (NS 36–37)

»Ja sada *opažam* ovu stranicu knjige; gledam je i ništa više. Ništa ne *tvrdim*, ništa o njoj ne sudim. Mogu, ako hoću, izreći neke sudove, na pr. na stranici su paralelni redci; oni su sastavljeni od crnih slova; papir je bijel; ovo crno i bijelo nije isto (različno je). Koliko puta sam već *opažao* tu stranicu, a nikad nisam pritom izričito *mislio* ili sudio nešto. Opažao sam *bez* ikojeg suda; a to znači, da opažanje i suđenje *nije isto*. Što više, opaženi je objekt (ovo crno i bijelo) *neovisan* o mojem suđenju, jer je *postojao u opažanju i kad nisam sudio*.« (NS 37–38. Usp. također TF 69–70.)

2. Iz te neovisnosti opažajnih objekata o (sudećemu) subjektu Zimmermann zaključuje,

- prvo, da je subjekt ovisan o opažajnim objektima (kad o njima sudi):

»O [sc. objekt] je neovisan o S [sc. subjektu], t. j. *S je ovisan o O*.« (NS 37)

»... opaženi je objekt (ovo crno i bijelo) *neovisan* o mojem suđenju, jer je *postojao u opažanju i kad nisam sudio*. Prema tome sada, kad sudim, *ovisan sam* o tome opaženom crno-bijelo.« (NS 37–38. Usp. također TF 70–74.)

- drugo, da su opažajni sudovi ovisni o opažajnim objektima, i to kako u kauzalnom smislu (ne sudimo o tim objektima bilo što, nego je naš sud određen njima samima), tako i u normativnom smislu (ti su objekti norma istinitosti ili neistinitosti naših sudova o njima). Zimmermannovim riječima:

»O [sc. objekt] je neovisan o S [sc. subjektu], t. j. *S je ovisan o O*. Ja, kad sudim, ovisan sam o objektivnoj stvarnosti, t. j. *u objektivnoj stvarnosti je razlog spojnog primišljanja ili sinteze*. Zapravo u neposrednom *očitovanju* objektivne stvarnosti, u evidenciji. Ja sudom izričem (tvrdim) ono, što u izravnoj svijesti *pronalazim* kao svoj doživljaj. [...] Ako ja sintetiziram (spajam s – p [sc. subjekt – predikat], moj doživljaj gledanja – egzistentan) na osnovu toga ili *zato, što se neovisna stvarnost očituje*, to onda znači, da se ja *po njoj ravnam*, ona je mjerodavna, ona odlučuje o tome, da li joj sud *odgovara*, da li je *istinit*.« (NS 37)

»... taj O [sc. objekt] nije ovisan o mojem suđenju – i zato je sud o njemu ovisan.« (NS 38. Usp. također TF 70–74.)

3. Iz svega slijedi jasan Zimmermannov konačni zaključak: istinitost naših sudova o objektima našeg opažanja, kako usebnog tako i sjetilnog, temelji se na samim tim objektima, a ne na subjektu, i vrijedi apsolutno, objektivno, a ne relativno, subjektivno. Zimmermannovim riječima:

»Budući da je O [sc. objekt] neovisan o S [sc. o subjektu], a S ovisan o O, zato ta ovisnost znači, da S ima istiniti sud utoliko, što *shvaća neovisni O* [...] i prema tome taj sud nije istinit s obzirom na S, nego s obzirom na O: *istina je ovisna o O*. Zato je objektivna ili apsolutna, a ne subjektivna ili relativna. Kojigod S sudio o O, svi će sudovi biti jednako istiniti, jer se osnivaju na O.« (NS 37. Usp. također TF 71–74.)

Jedinstvo svijesti

U vezi s Zimmermannovim dokazom objektivne istinitosti opažajnih sudova treba posebno istaknuti sljedeće: premda je taj dokaz bitno protkan suprotstavljanjem sudećega ja opažajnim objektima, ta suprotnost nikako ne implicira rascjep unutar subjekta (na opažajno i sudeće ja). Naprotiv, Zimmermann izrijeком naglašava jedinstvo naše svijesti – u tom jedinstvu izravno (doživljajno, opažajno) znanje o nekom objektu *spojeno* je s refleksivnim (misaonim, sudnim) znanjem o tom istom objektu, bez ikakva jaza među njima. Razlika ne implicira rascjep. Subjekt znanja sve vrijeme jedan je te isti, ja koje o dotičnom objektu sudi isto je ono ja koje ga i opaža. Zimmermannovim riječima:

»Doista o istom objektu imam dvostruko znanje: najprije shvaćam ovo crno – bijelo vidnim opažajem (percepcijom), a zatim sudim (=spajam smisao različnosti s tim objektom, i znam, da je spoj istinit). Da je *opaženi objekt neovisan o sudu*, to je sigurno na temelju činjenice, da sam ga nebrojeno puta opažao bez suda o njemu. Kad god sam taj objekt vidno doživljavao, bio sam toga svijestan: samoopažajno (introspektivno) sam znao, da to doživljujem. To je *izravna* svijest ili znanje, koje imam o objektu po samom doživljaju. Kad se pak pažljivo obazrem ili osvrnem (reflektiram) na svoj doživljaj, kad ga refleksno intendiram, imam *refleksnu* svijest. Sad izričito mislim na svoj doživljaj i kažem: 'Ja znam, da sad vidno opažam ovo crno – bijelo'. Koliko puta sam to opažao (=imao sam izravnu svijest o tom objektu), a nisam ni mislio na to, da upravo gledam i vidno opažam taj objekt! Doživljaj opažanja nije bio objekt misaone intencije. Izravna svijest i refleksna svijest nije isto znanje, ali je u istom subjektu, u meni, koji *izravno i refleksno znam za*

isti objekt: izravno, ukoliko ga vidno opažam neovisno o sudu, a ukoliko o njemu sudim, znadem osvrtno na vidni opažaj, da je u njemu taj objekt suda. U jedinstvu moje svijesti *spojen je objekt suda s vidno doživljenim objektom*, za koji znam, da je neovisan o sudu. Po jedinstvu izravne i refleksne svijesti omogućeno je znanje o tome, da se sud podudara s neovisnim objektom.« (NS 38)

Kritika

Zimmermannov dokaz objektivne istinitosti opažajnih sudova polazi od teze o neovisnosti opažajnih objekata o sudovima koji se na njih odnose. Ti objekti, objekti sjetilnog i usebnog opažanja, postoje u našoj svijesti ako o njima i ne sudimo. Sud (opažajni sud) koji se odnosi na te objekte (osjete, percepte, doživljaje i opažajno, doživljajno ja) ne sudjeluje u njihovoj konstituciji. Oni su dovršeni, konstituirani u našem umu, svijesti, i prije bilo kakva našeg suda o njima.

Teza neovisnosti opažajnih objekata o opažajnim sudovima ne implicira tezu o njihovoj neovisnosti o spoznajnom subjektu u cjelini i njegovoj sveukupnoj spoznajnoj konstituciji (sjetilnoj, perceptivnoj, doživljajnoj, introspektivnoj itd.). Spoznajni subjekt može i te kako sudjelovati u konstituciji svojih opažajnih objekata (osjetā, percepata, doživljaja i vlastitog opažajnog, doživljajnog ja) i prije bilo kakva svoga suda o njima, neovisno o bilo kojem takvom svome sudu.

Što se osjeta tiče, dovoljno je u tom pogledu istaknuti da oblik u kojem ćemo vidjeti stvar pred nama ili pak veličina u kojoj ćemo tu stvar vidjeti ovisi o mjestu s kojeg gledamo (o kutu pod kojim tu stvar gledamo i o udaljenosti s koje ju gledamo). K tome i boja u kojoj ćemo tu stvar vidjeti ovisi o nama samima, o našoj senzitivnoj konstituciji (možda smo npr. daltonisti). Nadalje, kakvoća u kojoj će nam se ta stvar senzitivno očitovati ovisi i o trenutnoj našoj senzitivnoj dispoziciji – primjerom, hoćemo li je osjetiti toplom ili hladnom, ovisi o temperaturi na koju smo u danom trenutku adaptirani. Na razne načine dakle subjekt sudjeluje u konstituciji svojih osjeta – bilo mjestom na kojem se nalazi, bilo senzitivnom svojom konstitucijom, bilo trenutnom svojom senzitivnom dispozicijom itd.

Što se pak percepta tiče, treba istaknuti najprije to da stvari ne percipiramo mimo osjeta (možemo ih mimo osjeta zamišljati, ali ne i percipirati): stvar preda mnom (npr. slovo A) u danom trenutku ne mogu percipirati bilo gdje niti u bilo kojem obliku, boji itd. U konstituciji percepta (tog opaženog slova A) sudjeluju dakle i dotični osjeti, senzitivni podaci (o mjestu, boji,

obliku itd.), pa samim tim posredno i sam dotični subjekt, budući da on – kako je već pokazano – svojim mjestom, svojom senzitivnom konstitucijom, svojom trenutnom senzitivnom dispozicijom itd. sudjeluje u konstituciji tih istih (svojih) osjeta, senzitivnih podataka. No povrh toga u konstituciji dotičnog percepta (tog opaženog slova A) sudjeluje subjekt i svojim pozadinskim vjerovanjima i znanjima (pojmovima, umijećima...). Nepismen subjekt neće taj oblik (A) percipirati kao slovo A. Kao što se osjet razlikuje od subjekta do subjekta (slijedom različite njihove pozicije, senzitivne konstitucije, trenutne senzitivne dispozicije itd.), tako se i percept razlikuje od subjekta do subjekta (slijedom različitih njihovih pozadinskih vjerovanja, znanja, pojmova, umijeća...).⁹ Drugim riječima, subjekt ne sudjeluje samo u konstituciji svojih osjeta nego i u konstituciji svojih perceptata, i to kako sudjelujući u konstituciji samih svojih osjeta (na koje su ti percepti nužno vezani), tako i dograđujući na te osjete značenja kojih u njima samima nema, a slijede iz drugih njegovih (pozadinskih) vjerovanja i znanja.

Što se tiče doživljaja, čini se neupitnim da u njihovoj konstituciji sudjeluje znatnim dijelom i sam dotični subjekt svojim emotivnim, pa i kognitivnim ustrojem, svojim trenutnim raspoloženjem, ali i svojim cjelokupnim karakterom, temperamentom itd. Dapače, udio je subjekta u pojedinim njegovim doživljajima toliki da obično i ne uspijevamo predvidjeti kako će u kojoj situaciji on reagirati, kako će je doživjeti. Često nam u tom pogledu ne pomaže ni dugogodišnje poznanstvo. Za razliku od osjetā, kod kojih možemo s priličnom sigurnošću znati što dotični subjekt vidi, čuje itd., pa i ako ga inače ne poznamo, doživljaji su znatno subjektivniji i nepredvidljiviji.

Konačno, što se tiče opažajnoga, odnosno doživljajnoga ja, treba primijetiti da mi uglavnom nismo introspektivno svjesni svoga sudjelovanja u konstituciji opažajnih objekata, te nam se oni čine u našem opažanju neposredno dani. Kao što postoji senzitivna konstitucija spoznajnog subjekta, o kojoj ovisi kakvom će on vidjeti izvanjsku stvarnost, tako postoji i njegova introspektivna konstitucija, o kojoj ovisi kakvim će on introspektivno vidjeti sebe sama – npr. da li aktivnim ili pasivnim u pogledu konstitucije svojih opažajnih objekata, da li takvim da primjerice svojim pozadinskim

⁹ Udio subjekta u konstituciji percepta ne iscrpljuje se tek pozadinskim vjerovanjima i znanjima nego se očituje i na znatno elementarnijoj razini tzv. načela perceptivne organizacije kao i pri ontogenetski najranijoj percepciji objekata, kretanja (mehaničkih i intencionalnih) itd. Usp. o tom npr. Blake i Sekuler 2006, Schiffman 2001 i Snowden, Thompson i Troscianko 2006. O ranoj percepciji objekata usp. npr. Spelke i Van de Walle 1999. O percepciji kretanja (mehaničkog i intencionalnog) usp. npr. Gergely i Csibra 2003 ili Behne et al. 2005.

vjerovanjima i znanjima sam daje određenu formu opažajnim objektima ili takvim da mu oni u toj formi bivaju dani bez njegova sudjelovanja. Svojim introspektivnim ustrojem, takvim kakav jest, mi dakle kao subjekti sudjelujemo u konstituciji sebe samih kao vlastitih introspektivnih objekata u smislu pasivnih primatelja opažajnih sadržaja, bez neposredne, introspektivne svijesti o vlastitom sudjelovanju u procesu samog konstituiranja tih opažajnih objekata.¹⁰

Možemo dakle zaključiti da je svijet opažajnih objekata (od osjetā do percepata i od doživljaja do samog doživljajnog, opažajnog ja kao objekta našeg usebnog, introspektivnog opažanja) zapravo svijet u konstituciji kojega sudjeluje znatnim dijelom i sam subjekt svojom senzitivnom konstitucijom, svojim pozadinskim vjerovanjima i znanjima, svojim emotivnim ustrojem, karakterom i temperamentom, svojom introspektivnom konstitucijom itd.

Dapače, sâm Zimmermann u svome nauku o opažanju na više mjesta izrijeком ističe udio subjekta u konstituciji opažajnog objekta. U konstituciji osjetā, primjerom, uz podražaj, prema Zimmermannu, sudjeluje i senzitivni ustroj dotičnoga subjekta,¹¹ a u konstituciji percepata dotični subjekt sudjeluje, između ostaloga, i svojim prijašnjim doživljajima.¹² Zimmermannovim riječima:

»...svaki pojedinac opaža izvanjski svijet prema prijašnjim svojim doživljajima, tj. doživljaji opažanja pripajaju se ukupnom duševnom životu pojedinca. Svak na svoj način usvaja ili *apercipira* opažene predmete. Struktura pojedinog opažajnog doživljaja zavisna je dakle od duševne cjeline.« (TF 23)

Na polaznu tezu neovisnosti opažajnih objekata o opažajnim sudovima Zimmermann u svome dokazu nastavlja tezom o opažajnim objektima kao normama istinitosti opažajnih sudova. No prihvatimo li tu tezu, uz prethodno potvrđen udio spoznajnog subjekta u konstituciji vlastitih opažajnih objekata, prihvaćamo zapravo – barem implicite – stanovitu mjeru subjektivizma. Jer ako su opažajni objekti norma istinitosti naših opažajnih sudova,

¹⁰ Tradicionalni nauk o nepogrešivosti i potpunosti introspekcije postupno je tijekom XIX. i XX. st. ozbiljno doveden u pitanje. Usp. o tom npr. Danziger 1980. ili Lyons 1986. U vezi s pogrešivošću introspekcije najčešće se navode eksperimenti opisani u Nisbett i Wilson 1977. O nepotpunosti introspekcije jasno svjedoče npr. sakade – usp. o tom npr. Yarbus 1967.

¹¹ TP 83–86. P1 42. TF 23.

¹² P1 40. DŽ 18. TF 23.

a u konstituciji te norme (tih objekata) sudjeluje i sam spoznajni subjekt, onda slijedi da on, sudjelujući u konstituciji te norme, posredno sudjeluje zapravo i u samu normiranju istinitosti tih sudova.¹³

Zimmermann ovu konzekvenciju nije izrijeckom izveo. Ona bi njegovoj poziciji dala jasnu primjesu subjektivizma.

Ta bi se primjesa subjektivizma jasno očitovala i u stanovitom relativizmu u pogledu istinitosti opažajnih sudova. Norme istinitosti tih sudova (opažajni objekti) ne bi bile apsolutne, o dotičnom subjektu posve neovisne, nego bi ovisile i o njegovoj spoznajnoj konstituciji, što bi značilo da bi se od subjekta do subjekta razlikovale u mjeri različitosti između tih subjekata (njihovih međusobno više ili manje različitih spoznajnih konstitucija).

Zaključak

Zimmermannov dokaz objektivne istinitosti opažajnih sudova previđa o sudu neovisan udio spoznajnog subjekta u konstituciji opažajnog objekta. Taj previd onemogućuje Zimmermannu da prepozna djelomično subjektivistički karakter osnovne njegove teze da su opažajni objekti norme istinitosti opažajnih sudova. Ti objekti naime do neke su mjere doista subjektivnog podrijetla. U toj mjeri opažajni sudovi bivaju u pogledu svoje istinitosti posredno normirani zapravo samim subjektom, njegovom (individualnom ili socijalnom) spoznajnom konstitucijom.

LITERATURA

- Behne, Tanya, Carpenter, Malinda, Call, Josep, i Tomasello, Michael, »Unwilling Versus Unable: Infants' Understanding of Intentional Action«, *Developmental Psychology* 41, 2 (2005), 328–337.
- Blake, Randolph, i Sekuler, Robert, *Perception*, peto izdanje, McGraw-Hill, Boston, 2006.
- Danziger, Kurt, »The history of introspection reconsidered«, *Journal of the History of the Behavioral Science* 16 (1980), 241–262.

¹³ Drugo je pitanje sudjeluje li subjekt i u normiranju istinitosti svojih sudova o izvanjskoj stvarnosti. (Zimmermann – kako sam već naglasio – strogo i sustavno dijeli prijemor između objektivizma i subjektivizma od prijepora između realizma i idealizma.) Odgovor na to drugo pitanje ovisi o tom tražimo li izvanjsku stvarnost s onu stranu opažajnih objekata i posve neovisno o njima ili pak u njima samima, odnosno u bitnoj vezi s njima.

- Gergely, György, i Csibra, Gergely, »Teleological reasoning in infancy: the naïve theory of rational action«, *Trends in Cognitive Science* 7, 7 (2003), 287–292.
- Lyons, William, *The Disappearance of Introspection*, A Bradford Book, The MIT Press, Cambridge (Massachusetts) i London (England), 1986.
- Nisbett, Richard, i Wilson, Timothy, »Telling more than we can know: Verbal reports on mental processes«, *Psychological Review* 84 (1977), 231–259.
- Schiffman, Harvey Richard, *Sensation and Perception. An Integrated Approach*, peto izdanje, John Wiley & Sons, New York, 2001.
- Snowden, Robert, Thompson, Peter, i Troscianko, Tom, *Basic Vision. An introduction to visual perception*, Oxford University Press, Oxford, 2006.
- Spelke, Elizabeth, i Van de Walle, Gretchen A., »Perceiving and reasoning about objects: Insights from infants«, u: Naomi Eilan, Rosaleen McCarthy i Bill Brewer (ur.), *Spatial Representation. Problems in Philosophy and Psychology*, Oxford University Press, Oxford, 1999, 132–161.
- Yarbus, Alfred L., *Eye Movements and Vision*, Plenum Press, New York, 1967.
- Zimmermann, Stjepan, *Duševni život*, JAZU, Zagreb, 1932. [Kratice kojom se služim u tekstu: DŽ]
- Zimmermann, Stjepan, *Nauka o spoznaji*, Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare, Zagreb, 1942. [Kratice kojom se služim u tekstu: NS]
- Zimmermann, Stjepan, *Opća noetika. Kritika subjektivističkih i idealističkih nazora o vrijednosti ljudske spoznaje*, habilitacijski rad, Zbor duhovne mladeži zagrebačke, Zagreb, 1918. [Kratice kojom se služim u tekstu: ON1]
- Zimmermann, Stjepan, *Opća noetika. Teorija spoznaje i kritika njezine vrijednosti*, Državna štamparija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd, 1926. [Kratice kojom se služim u tekstu: ON2]
- Zimmermann, Stjepan, *Psihologija za srednja učilišta*, Zagreb, 1927. [Kratice kojom se služim u tekstu: P1]
- Zimmermann, Stjepan, *Temelji filozofije. Historijsko-kritička orijentacija*, Matica hrvatska, Zagreb, 1934. [Kratice kojom se služim u tekstu: TF]
- Zimmermann, Stjepan, *Temelji psihologije. Opća nauka o svijesnom životu ljudske duše*, Hrvatska bogoslovna akademija, Zagreb, 1923. [Kratice kojom se služim u tekstu: TP]

A ZIMMERMANN ARGUMENT FOR OBJECTIVISM

Summary

In this paper, an argument for objectivism, advanced by Stjepan Zimmermann in 1934 and 1942, is thoroughly analyzed and examined. Here, in connection with this argument, objectivism, being restricted to the domain of experiential objects in the perceiver's mind (i. e. to the perceiver's sensations, percepts, experiences and experiential self), including various propositions about those objects, consists in the following three theses: first, those objects (the perceiver's sensations, percepts, experiences and experiential self) exist independently of the perceiver's propositions about them; second, the truth values of the propositions concerning those objects rest solely on the objects themselves and are fully independent of the perceiver; third, those propositions admit of no relativism regarding their truth values. Zimmermann's argument for these theses proved unacceptable because it entirely overlooked both the constitutive part the perceiver (i.e. the perceiver's sensory, perceptual, emotional and introspective constitution) plays in the very formation of his/her own sensations, percepts, experiences and experiential self, and the normative role the perceiver plays regarding the truth values of the propositions about his/her own sensations, percepts, experiences and experiential self.

Key Words: Stjepan Zimmermann, objectivism, relativism, introspection